

## РОЗДІЛ 1. КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ СУЧАСНОЇ МИСТЕЦЬКОЇ ОСВІТИ

DOI: <https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series14.2024.32.01>  
УДК 37.02:7.01

*Щолокова О. П.*<sup>1</sup>

### Методологічні засади професійної мистецько-педагогічної освіти

Стаття присвячена висвітленню провідних методологічних підходів, які розглядаються в аспекті теоретичного підґрунтя фахової підготовки майбутнього вчителя мистецьких дисциплін. Зазначається, що система мистецько-педагогічної освіти має орієнтуватися не тільки на набуття професійних якостей у межах усталеної діяльності, а й на осягнення сутності мистецтва у всьому розмаїтті його видів та їх взаємодії. Успішне вирішення цієї проблеми значною мірою залежить від застосування провідних методологічних підходів, зокрема: гуманістичного, компетентнісного, культурологічного та естетико-синергетичного. Їх реалізація у процесі фахового навчання майбутніх вчителів мистецьких дисциплін сприяє досягненню основної мети – підготовці кваліфікованого спеціаліста, який вільно володіє своєю професією, орієнтований у суміжних галузях мистецтва і готовий до фахової мобільності та постійного професійного зростання.

**Ключові слова:** мистецько-педагогічна освіта, методологія мистецької освіти, наукові підходи, світоглядна культура, творча діяльність.

В сучасній освітній політиці відбуваються інноваційні процеси, які модернізують всю систему вітчизняної освіти, зокрема її мистецьку галузь. У всіх її ланках удосконалюється зміст і способи організації освітнього процесу, орієнтований на інтереси особистості. Вивчаючи цю проблему, вчені виділяють такі завдання освітнього процесу: стимулювати емоційний розвиток і художнє мислення, активізувати творчий потенціал через засвоєння різних видів художньої діяльності; створювати умови для широкої базової освіти, яка надає можливість швидко переключатися на суміжні галузі професійної діяльності; оволодівати системою аксіологічних поглядів, згідно з якими фахові знання спрямовуються на формування світоглядної культури майбутніх педагогів.

Розв'язання поставленої проблеми спирається на наукові праці зарубіжних та українських учених, а саме: праці філософського напрямку (В. Андрущенко, І. Бех, Л. Губерський, Е. Гуссерль, І. Зязюн, М. Євтух, І. Зязюн, М. Мерло-Понті, Ю. Хабермас, Е. Фромм, А. Швейцер, К. Ясперс та ін.); теоретико-методологічні та прикладні інноваційні аспекти використання зазначених ідей у сфері освіти (М. Бутко, О. Вознюк, Г. Балл, О. Кустовська, О. Рябініна, Л. Ситниченко та ін.); музично-педагогічні дослідження в галузі мистецької освіти (А. Козир, О. Комаровська, О. Реброва, М. Ткач, С. Шип, О. Щолокова та ін.).

Провідною тенденцією розвитку мистецької освіти у вищих педагогічних закладах є перехід до динамічної, багаторівневої системи підготовки фахівців. Вона зумовлена намаганням поглибити і поєднати загальну гуманітарну і художньо-естетичну підготовку студентів із спеціалізацією за визначеними професійними напрямками. Впровадження нових освітньо-кваліфікаційних рівнів дозволяє

<sup>1</sup> **Щолокова Ольга Пилипівна**, Український державний університет імені Михайла Драгоманова, <https://orcid.org/0000-0001-9496-828X>

широко використовувати можливості навчальних закладів для забезпечення безперервної освіти, швидко реагувати на потреби навчальних закладів різних типів, на запити педагогічної науки і культури, збільшує права молоді на вибір індивідуального змісту та рівня фахової підготовки. Відповідно до цього виникає можливість співвідношення мистецької освіти України з європейськими вимогами, що забезпечує її інтеграцію у міжнародне наукове співтовариство.

Урахування цих позицій вимагає підготовки в системі мистецько-педагогічної освіти фахівців, орієнтованих не тільки на набуття професійних якостей у межах усталеної діяльності, а й на осягнення сутності мистецтва у всьому розмаїтті його видів та їх взаємодії. Успішне вирішення цієї проблеми значною мірою залежить від застосування провідних методологічних підходів, зокрема: гуманістичного, культурологічного, компетентнісного, естетико-синергетичного. Розглянемо їх більш детально.

Сучасна мистецька освіта активно використовує «гуманізм» як найбільш актуальне і багато значуще поняття. Висування його на ключові позиції у методологічному плані є цілком закономірним з огляду на перехід до особистісно орієнтованої педагогіки, яка надає виняткового значення умінню індивіда прогнозувати і контролювати свою діяльність та власне життя. Цю ідею Г. Балл інтерпретував у сенсі оновлення освіти й створення найкращих умов для розвитку психічних, фізичних і моральних можливостей дитини, формування у неї гуманних рис особистості [2]. Останнє провокує інтенсивну розробку форм і методів навчання і виховання, які забезпечують її індивідуальний розвиток.

Гуманістичні ідеї набули прискіпливої уваги у працях філософів ХХ століття: В. Андрущенко, С. Кримського, В. Огнев'юка, Е. Фромма, А. Швейцера, В. Шинкарука. Вони стверджують, що тільки новий гуманізм здатний забезпечити трансформацію людини, підняти її до рівня відповідальності за те, що відбувається у світі. Відповідно вони пропонують досягати гуманізації шляхом подолання класових протиріч і досягнення консенсусу різних інтересів, утвердження загальнолюдських цінностей, аби людство змогло вижити в умовах ядерної небезпеки і новітньої глобальної (екологічної, демографічної, економічної) загрози.

Розглядаючи сьогодні мистецьку освіту з позицій гуманістичних відносин, можна виділити ряд завдань, які вимагають першочергового вирішення. До них належать:

- переосмислення світоглядних основ гуманістичного пізнання;
- забезпечення гуманістичної спадкоємності у мистецькій освіті, піднявши її ефективність на всіх етапах і особливо на завершальному - вищій мистецькій освіті;
- впровадження різних навчальних програм, спрямованих на вивчення здобутків своєї національної культури та культур інших народів світу в напрямку висвітлення їх духовних і моральних цінностей;
- оволодіння системою поглядів, у відповідності з якими професійні знання спрямовуються на формування моральних якостей, особистісної культури, художньої свідомості.

Згідно гуманістичному підходу нова модель вищої мистецької освіти має базуватися на українській національно культурній традиції, досвіду багатьох поколінь, теоретичних надбаннях української педагогіки у широкому розумінні. Вона повинна враховувати менталітет нації, відповідати характеру українського народу та відтворювати його світовідчуття [3, 4, 13, 15, 16, 18].

У гуманістичній концепції мистецької освіти важлива роль відводиться діалоговій стратегії спілкування. Для неї ця проблема набуває виняткового значення, оскільки діалогічність пронизує художньо-педагогічну діяльність у двох взаємопов'язаних формах – міжособистісній та внутрішній. Взаємодоповнюючи одне одну, вони утворюють поняття “художнє спілкування”, сутність якого обґрунтовується через формування інтегративних якостей – комунікативності, емпатії, креативності та рефлексії. Ці якості охоплюють різні рівні емоційно-сміслового розкриття мистецьких творів та усвідомлення власного відношення до них.

Одним з важливих показників гуманістичної спрямованості педагога будь-якої мистецької спеціальності є сформоване художнє мислення, а також усвідомлення своєрідності художньо-педагогічної діяльності. На перший план тут виступає педагогічна рефлексія, яка спрямовується на зміст навчання, на власну професійну діяльність, на усвідомлення і творче вирішення художньо-педагогічних завдань. Отже, гуманістичний підхід стає найпродуктивнішим в організації сучасного освітнього процесу.

У межах сучасної філософії мистецької освіти формується й новий напрямок – педагогіка компетентності, основним завданням якої стає осмислення своїх досягнень. У науковій літературі динаміка трактування поняття “компетентність” простежується від фіксації якості змісту освіти через предметні знання, уміння і навички до виділення її особистісного аспекту – формування мотивацій, потреб, інтересів [4, 7, 8, ].

Перехід до особистісно орієнтованої парадигми навчання висунув принципово нові вимоги до вчителя мистецьких дисциплін. Він повинен бути художньо-освіченою особистістю, мати достатні компетенції у різних галузях мистецтва, які дозволяють розширити його професійні функції і тим самим оновлювати й поглиблювати мистецьку освіту. Головною метою фахової підготовки стає не просто засвоєння знань і формування умінь, а розвиток мислення студента і його творчого потенціалу.

Особливість застосування компетентнісного підходу проявляється в тому, що студент сам формує свої знання, необхідні для вирішення конкретних проблем. Його навчальна діяльність набуває проєкційної та дослідницької спрямованості, стає синтезом когнітивного, предметно-практичного і особистісного досвіду. При цьому особливого значення набуває самостійна пізнавальна діяльність, що засновується на вмінні добувати знання з різних джерел інформації. Виступаючи результатом навчання, компетентність у сфері мистецької освіти стає наслідком саморозвитку і самоосвіти індивіда.

Маючи інтегративну природу, компетентнісний підхід об'єднує знання, навички та мисленнєву діяльність, але при цьому важливо вміти у будь-який момент знайти і відібрати необхідні знання у сховищах інформації. У галузі мистецької освіти його застосування дозволяє успішно виконувати поставлені завдання та задовольняти індивідуальні потреби. Відтак у компетентнісному підході закладається ідеологія мистецької освіти, основою якої є сучасні вимоги до ринку праці, піднесення соціального замовлення на рівень готовності випускника до виконання основних виробничих функцій та можливість самореалізації особистості через професійну діяльність. Поруч з ключовими компетенціями вчителя стратегія модернізації мистецької освіти припускає, що в основу оновлення

її змісту має бути покладена творча компетентність. Згідно концепції креативності Дж. Гілфорда до неї можна віднести:

- здатність до виявлення проблеми;
- здатність акумулювати різні ідеї;
- здатність гнучко реагувати на різні професійні обставини;
- оригінальність художнього мислення;
- здатність удосконалювати завдання, додаючи кожного разу нові деталі;
- здатність збагачувати свій досвід, тобто здійснювати аналіз та синтез.

У галузі мистецької освіти професійна компетентність вчителя характеризується такими якостями як ініціативність, співдружність, вміння здобувати нову інформацію, гнучко реагувати на нові обставини навчального процесу. Отже, це поняття включає не тільки професійні знання, навички й досвід у певній спеціальності, а й здатність ефективно використовувати знання та уміння, а також проявляти позитивні особистісні якості у даній робочій обстановці.

На основі цих положень можна зробити висновок, що компетентнісний підхід у мистецькій освіті дозволяє: перейти від орієнтації у знаннях на їх організацію і застосування у різних умовах; в основу фахової підготовки студентів покласти стратегію підвищення її гнучкості на користь розширення можливостей працевлаштування; пріоритетними зробити міждисциплінарні вимоги до результату навчального процесу; орієнтувати фахову підготовку на різноманітні професійні та життєві ситуації.

Таким чином, компетентність вчителя мистецьких дисциплін передбачає формування професійних якостей, ключовими елементами яких виступають глибокі знання в галузі мистецтва, творче мислення і світоглядні установки. Їх особливість полягає не тільки у засвоєнні певного змісту і формуванні відповідних вмінь і навичок, а перш за все у розвитку творчої індивідуальності студента.

Виходячи з цих особливостей, ми розглядаємо фахову компетентність вчителя мистецьких дисциплін в умовах професійної підготовки з однієї сторони як набір набутих знань, вмінь і навичок, а з іншої – можливість розкривати ці знання з широких світоглядних позицій. У системі вищої мистецької освіти вона є особистісно-орієнтованою характеристикою, яка включає три компоненти: когнітивний (знання в галузі мистецтва), операційно-процесуальний (спеціальні уміння і навички творчої діяльності), аксіологічний (інтеріоризована система художніх цінностей у взаємозв'язку з педагогічною спрямованістю особистості).

У зв'язку з цим у мистецькій освіті зросла увага до культурологічного аспекту підготовки майбутніх учителів мистецьких дисциплін. Стало зрозумілим, що не маючи відповідної культурологічної основи, не сформувавши у студентів певні уявлення про твори мистецтва, неможливо підготувати спеціалістів високої кваліфікації, здатних сприймати і пропагувати твори мистецтва, тому для системи мистецької освіти у різних ланках навчання наступним визначимо культурологічний підхід.

Розширення змісту культурологічної освіти до цілісної художньої культури як відображення соціального і естетичного досвіду людства дозволило розкрити історико-культурні та моральні цінності, закладені у художніх творах, визначити ефективність культурологічної підготовки від рівня використання комплексу мистецтв, який об'єднує різні художні явища і формує цілісне уявлення про художню культуру [1, 5, 14].

Такий підхід допомагає майбутнім вчителям зрозуміти, що мистецька освіта як специфічна форма суспільної свідомості спрямовується на пояснення смислу, закономірностей, основних напрямків духовно-практичного освоєння мистецтва, тлумачення його художніх творів, визначення можливостей їх використання у навчальному процесі. Він вимагає поглиблення культурологічної підготовки за рахунок сформованого вміння аналізувати і синтезувати мистецькі явища, виявляти їх характерні особливості під час інтерпретації естетичних цінностей і моральних якостей.

Для його реалізації майбутньому вчителю необхідно подолати відокремленість мистецьких знань, осмислити культурні явища в контексті цілісної художньої картини світу за фундаментальними принципами інтеграції, історизму, опори на творчий метод митців, виявлення аксіологічної та гедоністичної функцій мистецтва. Освіта, орієнтована на цінності художньої культури, сприймається як один із шляхів формування досвіду гуманного ставлення вчителя до людини і оточуючого середовища. При цьому зазначимо, що історико-послідовна модель художньої культури ґрунтується на ідеї відтворення у знятому вигляді історичних типів культур, опанування узагальнених форм художньої свідомості та діяльності.

Звернення до історико-теоретичних положень художньої культури дозволило включити в систему підготовки студентів нові категорії і поняття, наприклад, такі як “художня картина світу”, “творчий метод” та інші, а також інтерпретувати мистецькі явища з позицій педагогіки. Зазначимо, що у цій площині культурологічний підхід передбачає поряд з цілісним аналізом художніх творів розгляд тих загальних відношень і залежностей, які створюють можливість їх існування. Завдяки їм стає зрозумілим опосередкований вплив соціальних факторів на художню творчість, природу і унікальність різних видів мистецтва, прояв закономірностей їх розвитку в суспільстві.

Мистецько-педагогічна освіта майбутнього вчителя осмислює культурну історію людства як значущі норми людського буття та принципи поведінки людей. Це відрізняє її від традиційної історії культури або історії мистецтва як суто мистецьких надбань. У такому сенсі вона переміщується у антропологічний аспект і розглядається у площині розвитку людської чутливості. Механізмом культурологічного спрямування такої освіти виступає художній стиль, який є найважливішим елементом культури, однією з найдосконаліших форм духовної пам’яті людства.

Пізнаючи різні художні стилі, людина починає відчувати поступовий розвиток мистецьких здобутків. У міру їх опанування усвідомлюються характерні стильові особливості кожної епохи, приходять розуміння відмінностей, які ідентифікуються або з духовним світом митців, або з художніми текстами як матеріальною продукцією цієї епохи. Тому майбутньому педагогу надзвичайно важливо знати і розуміти стильові особливості кожного історичного періоду, а також індивідуальні стилістичні риси митців у різних галузях мистецтва, вміти їх аналізувати і співставляти. Тим самим культурологічний підхід дозволяє поглибити художньо-педагогічну інтерпретацію творів мистецтва і розробити цілісну систему фахових знань, обумовлених онтологічною, ціннісною, евристичною, просвітницькою і комунікативною функціями, які в сукупності забезпечують більш ґрунтовну професійну підготовку майбутніх вчителів мистецьких дисциплін.

Успішне вирішення цієї проблеми значною мірою залежить від ціннісного ставлення до творів мистецтва і формуванні особистісної художньої картини світу. У цьому плані підкреслюємо значення естетико-синергетичного підходу та

урахування його можливостей в умовах фахової підготовки студентів закладів мистецької освіти.

Розглядаючи цей підхід як методологічну основу професійної підготовки фахівців у галузі мистецтва зазначимо, що його можна представити сукупністю філософських, естетичних і моральних поглядів, а також узагальнених знань і переконань, які представляють морально-естетичну позицію особистості у різних життєвих обставинах. Зазначимо, що ці проблеми знаходяться в колі інтересів вітчизняних та зарубіжних філософсько-культурологічних досліджень. Вони досліджуються у працях А. Банори, Г. Гадамера, Н. Гончаренко, Л. Левчук, В. Панченко, А. Прилуцької та ін. [2, 5, 10, 14, 15].

Традиційно, вчені розглядають естетичну культуру як здатність особистості повноцінно сприймати і правильно розуміти прекрасне у мистецтві та дійсності, будувати своє життя за законами краси. Естетична культура включає в себе не тільки усі елементи естетичного та духовного споглядання, а й здатність до естетичної творчості. Узагальнення цьому поняттю надав М. Каган, який розглядав його як систему «засобів і продуктів, за допомогою яких людина естетично опановує світ». Він зауважував, що естетичне опанування світу об'єднує в своєму змісті такі тісно пов'язані процеси, як сприйняття, духовне й практичне перетворення відповідно до потреб суб'єкта.

Варто підкреслити, що у психологічних дослідженнях, присвячених вивченню творчої діяльності у галузі мистецтва (О. Костюк, В. Моляко, В. Рибалка та ін.) розглянуто процес його сприймання з естетичних позицій. Ці вчені розвинули культурно-історичну теорію походження естетичної свідомості, підкреслюючи, що вона виникла у процесі суспільної практики. При цьому вони розглядають її становлення і розвиток не тільки у сфері споглядання, а й у процесі діяльності. Підтримуючи такі позиції, науковці в галузі педагогіки мистецтва (Н. Мозгальова, В. Орлов, О. Отич, Г. Падалка, Л. Паньків, О. Реброва, О. Рудницька, Н. Сегеда, Т. Стратан-Артишкова, Г. Шевченко, О. Шевнюк, О. Щолокова та ін.) визначають емоційно-ціннісний компонент змісту освіти у якості провідного. Вони вважають, що естетичне сприйняття розвивається успішно, якщо здійснюється систематичне спілкування з творами мистецтва. При цьому у людини формується чуттєвість сприйняття, яка дозволяє пізнавати й засвоювати життєво важливі для неї властивості предметів, в яких їх сутність виражається з найбільшою повнотою, впорядкованістю, організованістю, забезпечуючи можливість пізнання і оцінки предмета одночасно.

Важливою особливістю естетичної спрямованості фахової мистецької освіти є те, що вона своєрідними засобами акцентує увагу на національному і загальнолюдському досвіді емоційно-ціннісного ставлення до світу. У своїх працях вони звертають увагу на те, що мистецтво олюднює не повчанням, воно не дає рецепта правильної поведінки, проте відкриває шлях для засвоєння людського досвіду, для пошуків суто-особистісних критеріїв морального і позаморального [18].

Для майбутніх вчителів мистецтва, які готуються для роботи у системі загальної середньої і вищої спеціалізованої освіти, особливої значимості набуває формування естетичної компетентності як однієї з ключових у ряду професійних якостей. При цьому естетичну компетентність науковці розглядають як комплекс когнітивних і операційних компонентів професійної діяльності, що ґрунтуються на позитивних ціннісних орієнтаціях особистості. Наявність таких компонентів

дозволяє особистості творчо інтерпретувати мистецькі твори, визначати їх етичний зміст, а також практично використовувати свої уявлення у професійній діяльності.

Підкреслимо також, що сформованість у фахівців мистецької галузі освіти системи естетичних цінностей дозволяє адекватно оцінювати явища в сучасному мистецтві, вибірково ставитися до існуючих соціокультурних процесів. У такому контексті навчальні дисципліни фахового спрямування не тільки створюють умови для формування культурологічних знань і мистецького тезаурусу студентів, але й стають ціннісними альтернативами, які допомагають усвідомлювати смисли художньої культури для їх трансляції у професійній діяльності. Цілком слушними можна вважати думки тих дослідників, які вважають, що ціннісні орієнтації виконують прогностичну і проєктивну функцію і тим самим допомагають вибудувати модель майбутньої педагогічної діяльності як орієнтира для саморозвитку і самовдосконалення. Вони вважають, що усвідомлення вчительського фаху як цінного для себе забезпечує моральну сталість і психологічну готовність до виконання професійних функцій. Таким чином, можемо розглядати ціннісні орієнтації як центральну ланку фахових компетенцій, тому що саме вони визначають потребу в оволодінні педагогічною майстерністю.

При цьому підкреслюємо, що від рівня розвитку ціннісної свідомості студентів залежать усі інші компоненти їх педагогічної діяльності, формується мотивація до набуття особистісної професійної культури. У контексті викладених вище положень надзвичайно важливими залишаються думки І. Зязюна щодо необхідності розвитку внутрішньої активності сприймаючого. Він вважав, що перехід від засвоєння інформації до розвитку світоглядної позиції людини засобами мистецтва є основною фундаментальною позицією мистецької освіти. Вчений наполягав на тому, що найбільш важка й необхідна робота вчителя відбувається тоді, коли він усвідомлює власний ціннісно-смысловий світ.

У своїх працях І. Зязюн наголошував, що саме в цьому полягає найбільш важка й найбільш необхідна робота вчителя, оскільки він стикається зі складними психічними явищами розуміння особистістю мистецьких творів. Адже психологічні явища художнього сприйняття торкаються найінтимніших, глибинних структур особистості, які характеризують її внутрішній світ, потреби, цінності, ідеали, світобачення та світовідчуття [7, с. 118].

Оскільки основним засобом передачі естетичних цінностей є стимулювання адекватних емоційних переживань у ситуаціях їх внутрішнього сприйняття, то їх формування передбачає використання відповідних технологій навчання, які посилюють емоційне переживання думок і станів, закладених у творах мистецтва, створюючи умови для рефлексії внутрішніх станів студентів (визначення моральних колізій, проблемних ситуацій тощо). Разом із тим, педагогічний досвід показує, що практична реалізація естетичної компетентності студентів має певну складність. Це обумовлено, перш за все, фрагментарним опрацюванням зв'язків між естетико-культурологічними та мистецькими дисциплінами, недостатньою увагою до вивчення їх інтеграції як на рівні змісту, так і на рівні форм і методів навчання.

Намагаючись усунути ці недоліки, науковці почали звертатися до синергетики як філософсько-методологічного підґрунтя ефективного управління освітнім середовищем. Основоположними у цьому плані стали наукові розвідки В. Вознюка, В. Кременя, Н. Таланчук, Г. Хакен та ін., які вбачають можливість збільшення інформаційної взаємодії між суб'єктами освітнього процесу, організації

сприятливих умов для випробування нових педагогічних технологій, активного залучення студентів до адекватної оцінки своїх дій, умінь та здібностей, стимулюванні довгострокових власних цілей у професійному зростанні. Учені вважають, що варіюючи складнощі, глибину і послідовність навчального матеріалу, залежно від індивідуальних особливостей та інтересів студентів, можна їх провести різними траєкторіями для формування загальнокультурних та професійних компетентностей. Відповідно синергетика в освітньому процесі може проявлятися за трьома напрямками: в кожній навчальній дисципліні, в самому навчальному процесі та після циклу навчання [9, 16, 17, 19].

Зазначимо, що з позицій синергетики у навчанні не може бути абсолютного безладдя; навіть хаос стає предметом наукового осмислення. Тобто і хаос, і випадковість, і дезорганізація можуть бути не тільки руйнівними, а й у певних обставинах втілювати творче та конструктивне начало. Отже, концептуально-методологічна новизна ідей самоорганізації пов'язана з визнанням здатності різних систем до саморозвитку, перш за все за рахунок використання своїх внутрішніх можливостей, а також притоку енергії та інформації зовні.

Сучасні дослідники вважають синергетику синтезом багатofакторних взаємодій завдяки зустрічним процесам освіти і самоосвіти, виховання і самовиховання, які перетворюються на особистісні якості тих, хто навчається. Основоположною складовою синергетичної парадигми виступає принцип самоорганізації. Вчені зауважують, що синергетична система характеризується здатністю утворювати множинність структур, параметри яких визначаються властивостями самої системи і характером взаємодії з навколишнім середовищем. Саме це визначає здатність системи до еволюції – послідовної зміни структур у процесі розвитку. Загалом означена ідея виражається у варіативності або альтернативності вибору.

У системі освіти вона означає створення в освітньому середовищі умов для вибору і надання кожному суб'єкту можливості індивідуального просування до успіху, стимулювання самостійного вибору і прийняття відповідального рішення. Більш конкретно такий вибір полягає у визначенні індивідуальної траєкторії освіти, темпу навчання, досягнення різного рівня освіченості, вибору навчальних дисциплін, викладачів, форм і методів навчання, індивідуальних засобів, творчих завдань тощо.

Розглядаючи естетико-синергетичний підхід як важливу складову методології педагогіки мистецтва, треба звернути увагу на те, що поняття «синергетика» у перекладі з грецької мови означає співдружність та співпрацю, акцентуючи увагу на узгодженості частин для утворення цілісної структури. Приєднання до нього естетичної складової у мистецькій освіті дозволяє застосовувати методи, спрямовані на пошуки нового знання, відкриття нових уявлень, які мають евристичний характер і спираються не тільки на правила, а й на інтуїцію та творчість. Прикладом такої роботи зі студентами може бути створення творчих проєктів для проведення різних типів уроків і розвитку творчих здібностей учнів. За попередніми дослідженнями застосування запропонованого підходу допомагає сформувати у молодих фахівців систему методичних знань, умінь і навичок, ефективність якої перевіряється готовністю до педагогічної діяльності.

Отже, реалізація гуманістичного, компетентнісного, культурологічного та естетико-синергетичного підходів у процесі фахового навчання майбутніх вчителів

мистецьких дисциплін сприяє досягненню основної мети – підготовці кваліфікованого спеціаліста, який вільно володіє своєю професією, орієнтований у суміжних галузях мистецтва і готовий до фахової мобільності та постійного професійного зростання.

**Література:**

1. Андрущенко Т. Культурологічний дискурс у формуванні духовно-естетичної культури [Електронний ресурс] / Т. Андрущенко, О. Сапіга // Часопис Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського. - 2022. - № 1. - С. 61-75.
2. Балл Г.О. Сучасний гуманізм і освіта. Соціально-філософські та психолого-педагогічні аспекти. - Рівне, Листа - М., 2003.
3. Банори А. Філософія мистецтва: пер. с итал. М.: Искусство, 1989. 393с.
4. Бех І.Д. Особистість на шляху до духовних цінностей: монографія. К., Чернівці: «Букрек», 2018. 320 с.
5. Гончаренко Н.В. Художественное в эстетике и в искусстве. К. 1990. 149 с.
6. Горбенко С. Розвиток ідей гуманістичного виховання учнів засобами музики (XX – початок XXI ст.): [монографія]. К.: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2015. 407с.
7. Зязюн І. А. Естетичні засади розвитку творчої особистості // Мистецтво у розвитку особистості : монографія. Чернівці : Зелена Буковина. 2006.
8. Ковальчук В. Професійна та світоглядно-методологічна підготовка сучасного вчителя : модернізаційний аналіз. К. Дрогобич : Коло, 2004. 264 с.
9. Кремень В. Г. Синергетика в освіті: контекст людиноцентризму. К.: Педагогічна думка, 2012. 368 с.
10. Левчук Л. Т., Панченко В. І., Оніщенко О. І., Кучерюк Д. Ю. Естетика. Підручник / За заг. ред. Л. Т. Левчук. К.: Центр учбової літератури, 2010. 520 с.
11. Лутай В. Філософія сучасної освіти: Навч. посібник. К.: Центр «Магістр – S», 1996. 256 с.
12. Мерло-Понті, М. Феноменологія сприйняття. Пер. з фр., К.: Український Центр духовної культури, 2001. 552 с.
13. Оніщенко О.І. Художня творчість у контексті гуманітарного знання : автореф. дис... д-ра філос. наук: 09.00.08, 2002, 35 с.
14. Прилуцька А. Культурологія. Модульний курс. Торсінг, 2009. 288 с.
15. Роджерс К., Фрейберг Дж. Современный подход к ценностному процессу. // В кн.: Роджерс К., Фрейберг Дж. Свобода учиться. / Пер. с англ. М.: Смысл, 2002.
16. Філософія і методологія розвитку вищої освіти України в контексті євроінтеграційних процесів : [монографія / В. Андрущенко та ін.] Нац. акад. пед. наук України, Ін-т вищ. освіти. К. : Педагогічна думка, 2011. 317 с.
17. Хакен, Г. Синергетика: Иерархии неустойчивостей в самоорганизующихся системах и устройствах: пер. с англ. Мир, 1985. 423 с.
18. Щолокова О. П. Філософські засади мистецької освіти // Теорія і методика мистецької освіти. - К. НПУ ім. М. Драгоманова, 2009, с. 9-13.
19. Щолокова О. П. Естетико-синергетичний підхід як методологічна основа підготовки фахівців у галузі мистецької освіти // Мистецька освіта: зміст, технології, менеджмент. Зб. наукових праць. Серія 17, К. 2021, с. 25-29.

**SHCHOLOKOVA Olga**

**Methodological principles of professional art and pedagogical education.**

The article is devoted to the coverage of the leading methodological approaches, which are considered in the aspect of the theoretical background of the professional training of the future teacher of art disciplines. It is noted that the system of art and pedagogical education should focus not only on the acquisition of professional qualities within the framework of established activities but also on understanding the essence of art in all the variety of its types and their interaction. The successful solution of this problem largely depends on the application of leading methodological approaches, in particular: humanistic, competence-based, cultural, and aesthetic-synergistic. The use of the humanistic approach in the methodological plan is defined as natural in view of the transition to a person-oriented pedagogy, which gives exceptional importance to the individual ability to predict

and control his activities and his own life. According to the humanistic approach, the new model of higher art education should be based on the Ukrainian national cultural tradition and the theoretical heritage of Ukrainian pedagogy. The inclusion of a competence approach in art education involves the formation of professional qualities, the key elements of which are deep knowledge in the field of art, creative thinking, and worldviews. To ensure deep and comprehensive knowledge in the field of art, it is suggested to apply a cultural approach. It helps future teachers to understand that art education, as a specific form of social consciousness, is aimed at explaining the meaning, patterns, and main directions of spiritual and practical development of art, interpretation of works of art, as well as determining the possibilities of their use in the educational process. The inclusion of an aesthetic-synergistic approach allows for the use of methods aimed at the search for new knowledge and the discovery of new ideas, which are heuristic in nature and rely not only on rules but also on intuition and creativity. The implementation of humanistic, competence-based, cultural, and aesthetic-synergistic approaches in the process of professional training of future teachers of art disciplines contributes to the achievement of the main goal - the training of a qualified specialist who is fluent in his profession, oriented in related fields of art, and ready for professional mobility and constant professional growth.

**Keywords:** art and pedagogical education, methodology of art education, scientific approaches, worldview culture, creative activity.

### **References:**

1. Andrushchenko T. Culturological discourse in the formation of spiritual and aesthetic culture [Electronic resource] / T. Andrushchenko, O. Sapiga // Journal of the National Music Academy of Ukraine named after P. I. Tchaikovsky. - 2022. - No. 1. - P. 61-75.
2. Ball G.O. Modern humanism and education. Socio-philosophical and psychological and pedagogical aspects. - Rivne, Lista - M., 2003.
3. Banory A. Philosophy of art: trans. from Italian. M.: Art, 1989. 393 p.
4. Bekh I.D. Personality on the path to spiritual values: monograph. K., Chernivtsi: "Bukrek", 2018. 320 p.
5. Goncharenko N.V. Artistic in aesthetics and in art.K.1990. 149 p.
6. Gorbenko S. Development of ideas of humanistic education of students by means of music (XX-beginning of XXI century): [monograph]. K.: NPU named after M.P. Dragomanov, 2015. 407 p.
7. Zyazyun I. A. Aesthetic principles of creative personality development // Art in personality development: monograph. Chernivtsi: Zelena Bukovina. 2006.
8. Kovalchuk V. Professional and ideological-methodological training of a modern teacher: modernization analysis. K. Drohobych: Kolo, 2004. 264 p.
9. Kremen V. G. Synergetics in education: the context of humanism. Kyiv: Pedagogical Thought, 2012. 368 p.
10. Levchuk L. T., Panchenko V. I., Onishchenko O. I., Kucheryuk D. Yu. Aesthetics. Textbook / Ed. L. T. Levchuk. Kyiv: Center for Educational Literature, 2010. 520 p.
11. Lutay V. Philosophy of modern education: Textbook. Kyiv: Center "Master - S", 1996. 256 p.
12. Merleau-Ponty, M. Phenomenology of perception. Trans. from French. Kyiv: Ukrainian Center for Spiritual Culture, 2001. 552 p.
13. Onishchenko O. I. Artistic creativity in the context of humanitarian knowledge: author's abstract. Dissertation... Doctor of Philosophy: 09.00.08, 2002, 35 p.
14. Prylutska A. Culturology. Modular course. Torsing, 2009. 288 p.
15. Rogers K., Freiberg J. Modern approach to the value process. // In the book: Rogers K., Freiberg J. Freedom learns. / Trans. from English. M.: Smysl, 2002.
16. Philosophy and methodology of development of higher education in Ukraine in the context of European integration processes: [monograph / V. Andrushchenko et al.] National Acad. of Pedagogical Sciences of Ukraine, Institute of Higher Education. K.: Pedagogical Thought, 2011. 317 p.
17. Haken, G. Synergetics: Hierarchies of Instabilities in Self-Organizing Systems and Devices: trans. from English. Mir, 1985. 423 p.
18. Shchelokova O.P. Philosophical Principles of Art Education // Theory and Methods of Art Education. - K. NPU named after M. Dragomanov, 2009, p. 9-13
19. Shchelokova O.P. Aesthetic-synergetic Approach as a Methodological Basis for Training Specialists in the Field of Art Education / Art Education: Content, Technologies, Management. Collection of Scientific Works. Series 17, K. 2021, p. 25-29.